

УДК 72.01:725:728

DOI 10.18372/2786-5487.1.15845

Дорошенко Юрій Олександрович

доктор технічних наук, професор,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

ХАРАКТЕРНІ ВІДМІННОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ У БАКАЛАВРАТІ І МАГІСТРАТУРІ

***Анотація.** У статті розглядаються результати з'ясування характерних відмінностей підготовки майбутніх архітекторів у бакалавраті і магістратурі для адекватного їх втілення у освітніх програмах з архітектури та містобудування.*

***Ключові слова:** майбутній архітектор, вища освіта, бакалаврат, магістратура.*

***Annotation.** The article examines the results of clarifying the characteristic differences in the training of future architects in bachelor's and master's degrees for their adequate implementation in educational programs in architecture and urban planning.*

***Key words:** future architect, higher education, bachelor's degree, master's degree.*

Актуальність дослідження. В Україні підготовка фахівців з вищою освітою нині здійснюється за відповідними освітньо-професійними чи освітньо-науковими програмами, зокрема, на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Згідно з Законом України «Про вищу освіту» бакалаврський рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності; магістерський рівень вищої освіти – здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності. Зазначене вище стало наслідком модернізаційно-трансформаційних процесів, що відбулися впродовж останніх двох десятиліть у вищій освіті України на шляху її інтеграції до світового освітнього простору. Підсумковим документом, що засвідчив формальну адаптацію вищої освіти України до світових стандартів, стало затвердження Кабінетом Міністрів України Національної рамки кваліфікацій (НРК), у якій 6–8 рівні відповідають першому–третьому циклам вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Виділення у структурі вищої освіти бакалаврату і магістратури одразу спричинило дискусії щодо ключових відмінностей між ними, які мають проявитися у їх змістовому наповненні (у змісті освіти). Оскільки такі дискусії не вщухають донині та відбуваються з різною періодичністю й активністю, зокрема, останнім часом у зв'язку з регулярним опитуванням/анкетуванням стейкхолдерів, у тому числі здобувачів вищої освіти, щодо якості реалізації певних Освітніх програм та щодо їхньої задоволеності методами навчання та викладання, а також освітньою, організаційною, інформаційною, консультативною та соціальною підтримкою. Оскільки виявлена ситуація є актуальною і для архітектурної освіти, то **метою цього дослідження** є з'ясування характерних відмінностей підготовки майбутніх архітекторів у бакалавраті і магістратурі для адекватного їх втілення у освітніх програмах.

Основні результати дослідження. Для початку проаналізуємо зміст НРК для пунктів 6 (бакалаврат) та 7 (магістратура), що має визначальне значення для розглядуваного питання, і покажемо прояв характерних відмінностей на 7-му рівні.

Категорія «Знання»: здійснюється перехід від концептуальних до спеціалізованих концептуальних знань та від критичного до оригінального мислення, що дасть змогу проводити дослідження та критично осмислювати міжгалузеві проблеми.

Тобто, під час навчання в магістратурі має відбутися опанування спеціалізованими знаннями та інтелектуальний розвиток з акцентацією на оригінальності мислення з

використанням результатів освіти під час проведення наукових досліджень та для системного бачення складних міжгалузевих проблем. Додамо, що для архітектора оригінальність мислення (як і діяльності) проявляється насамперед у його системності та евристичності.

Категорія «Уміння/навички»: акцентується увага на спеціалізації умінь/навичок для їх застосування під час розв'язання складних проблем у непередбачуваних умовах з обмеженою інформацією, проведення наукових досліджень, провадження інноваційної діяльності з відчуттям соціальної та етичної відповідальності.

Отже, під час навчання у магістратурі відбувається підготовка до розв'язання складних проблем у непередбачуваних умовах з обмеженою інформацією. Реалізація такої якості ґрунтується на наукових дослідженнях, інноватиці, передбаченні наслідків своїх дій та відповідальності за них.

Категорія «Комунікація»: акцентується увага на зрозумілому і недвозначному донесенні власних знань, зокрема, до здобувачів освіти.

Таким чином, під час навчання у магістратурі студенти готуються до педагогічної діяльності.

Категорія «Відповідальність і автономія»: здійснюється перехід від індивідуальної діяльності до управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та які для їх реалізації потребують нових стратегічних підходів, та акцентується увага на оцінюванні результатів діяльності команд та колективів, на навчанні впродовж життя.

Тобто, під час навчання в магістратурі відбувається цілеспрямована підготовка до управлінської діяльності – виробничої та педагогічної – у складних непередбачуваних умовах з продукуванням адекватних стратегічних підходів. Окремо наголошується на формуванні самоосвітньої компетентності як передумови неперервного навчання впродовж життя, що є надзвичайно важливим для архітектури – галузі діяльності особистостей зрілого віку.

Так, на наш погляд, виглядає інтерпретація акцентів в описі ключових характеристик 7-го (магістерського) кваліфікаційного рівня вищої освіти згідно з НРК України з позицій їх порівняння з 6-м (бакалаврським) рівнем.

Узагальнюючи наведену вище інформацію, можна констатувати, що характерними якостями випускника магістратури, які мають бути сформовані впродовж реалізації відповідної освітньої програми і якими визначаються основні її відмінності порівняно з бакалавратом, є здатність до системно-аналітичної діяльності з розв'язання складних багатоаспектних міжгалузевих проблем у непередбачуваних умовах з неповною інформацією, управління виробничими колективами, проведення наукових досліджень, здійснення педагогічної діяльності з одночасною реалізацією неперервного навчання впродовж життя. При цьому, звісно, професійні якості певного фахівця-бакалавра у магістратурі мають бути розвинені і покращені, що забезпечуватиме лідерство архітектора-магістра у колі архітекторів-бакалаврів під час виробничої діяльності, зокрема, архітектурного проектування. Сказаним стверджується помилковість надання можливості навчатися в архітектурній магістратурі бакалаврам з неархітектурною підготовкою. Адже магістратура має розвинути професійні якості бакалавра-архітектора, а не сформувати і розвинути їх у бакалавра-неархітектора.

Правильність реалізації зазначених вище положень підтверджується підготовкою впродовж певного часу фахівців ОКР «Спеціаліст», де здійснювалася поглиблена фахова освіта без системно-аналітичної, науково-дослідної та педагогічної підготовки. Як відомо, ця проміжна ланка історично зникла на шляху освітніх реформ між бакалаврським та магістерським рівнями, засвідчивши недоцільність поглиблення фахової підготовки у межах інституціональної освіти в університеті. Адже для підвищення фахового рівня існують інститути післядипломної освіти та тематичних курсів і кваліфікаційної сертифікації у межах неформальної освіти.

Отже, підготовка до науково-дослідної діяльності з використанням методів системного аналізу є однією з характерних відмінностей магістратури порівняно з бакалавратом. При

цьому згідно з Законом України «Про вищу освіту» освітній ступінь магістра здобувається або за освітньо-професійною, або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90–120 кредитів ЄКТС, а обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Дослідницька (наукова) компонента нормується у освітньо-науковій програмі магістра обсягом не менше 30 відсотків (36 кредитів).

Акцентація на науковій та системній складовій у змісті магістерської підготовки є не випадковою, оскільки час від часу з різних джерел, зокрема, від певних керівників освіти та від стейкхолдерів, зокрема, від студентів під час їх анонімного опитування, надходять необґрунтовані і безвідповідальні пропозиції щодо вилучення цих складових з магістерських освітніх програм.

Між тим, обґрунтування доцільності підготовки магістра архітектури до системно-аналітичної та наукової діяльності містяться ще у трактатах славнозвісного зодчого давнини Вітрувія. Наведемо у вільному викладенні деякі фрагменти міркувань Вітрувія щодо особливостей (акцентів) освіти архітектора.

Наука архітектора утворюється з практики і теорії. Практика – це постійне і обдумане застосування досвіду для виконання робіт з будь-якого матеріалу за кресленням. Теорія ж полягає у можливості показати і обґрунтувати виконання архітектурного проєкту відповідно до вимог мистецтва і доцільності. Тому архітектори, які намагалися «набити руку» у проєктній справі без наукової підготовки, не могли домогтися визнання, відповідного результатам їх праці. Ті ж, хто спиралися лише на теоретичні міркування і абстрактні знання, виражали, вочевидь, лише тінь а не сутність архітектурного об'єкта. І лише ті, хто вивчали і те, й інше, виявилися у всеозброєнні, швидше домоглися своєї мети, а разом з тим і визнання.

В архітектурі важливими є дві речі: те, що виражається, і те, що його описує. Виражається предмет (архітектурний об'єкт), про який йде мова; описання і пояснення робляться на підставі наукових міркувань. Тому той, хто вважає себе архітектором, повинен бути сильним і в тому, і в іншому. Таким чином, йому треба бути обдарованим і старанним до науки, бо ані талант без науки, ані наука без таланту неспроможні створити досконалого майстра архітектурної справи.

Неоднозначне ставлення до науково-дослідної складової магістерської архітектурної освіти об'єктивно зумовлюється існуванням двох невіддільних іпостасей архітектора: **дослідник** та **проєктант**, що визначає когнітивну (пізнавальну) та практичну складові змісту архітектурної освіти.

Щодо сказаного, автор книжки «Що знають проєктувальники» Б.Лоусон зазначає, що «по суті проєктувальники схильні дуже мало звертатися до теорії, яка дає їм змогу прискорено рухатися від проблем до їх розв'язання. Скоріше вони намагаються здобути значні запаси знань про конкретні рішення, про їх можливості, застосовність та потенцію».

Інший дослідник архітектурної діяльності Н.Теймур запитує: «Чи можуть професія і освіта у час переходу в епоху інформаційного суспільства, яке ґрунтується і розвиває економіку знань, не займатися активно продукуванням і поширенням власних нових знань, теоретичним осмисленням власної діяльності, її ходу та одержаних результатів? Чи може нерозвиненість теоретичного знання не впливати на ефективність практики, на суспільний і академічний авторитет, на роль архітектурної професії, взагалі, на статус архітектурної освіти?»

Той же Н.Теймур вважає, що «оскільки нинішня архітектурна освіта у своїй більшості обмежує себе підготовкою архітекторів-проєктувальників (з деяким додаванням інтелектуального дискурсу), не роблячи серйозних спроб розвивати і нарощувати в студентах критичне мислення з відповідними знаннями, вона не в змозі ані задовольнити вагомими професійні вимоги суспільства, ані зробити помітний внесок до проєкту більш демократичного світу і кращого середовища для всіх».

Дослідник М.Малека пропонує шлях подолання суперечності між науково-пізнавальною і практичною частинами архітектурної освіти, стверджуючи, що зусилля, які прикладаються

архітекторами за межами традиційних проєктних ролей (насамперед, аналітико-дослідницькі), це зусилля, які здатні повернути проєктувальнику роль лідера».

Необхідність посилення фундаментальності архітектурної освіти, її науково-пізнавальної складової підтверджується результатами опитування 3755 практикуючих архітекторів у США (2011 рік). На запитання щодо виявлення найбільш значущих тенденцій сучасної професійної практики 71,3% респондентів відповіли: «Необхідність для практикуючого архітектора щоденно займатися науковими дослідженнями та аналітичною діяльністю стала вагомим частинкою його професійної роботи». За рейтинговою оцінкою 8-ми видів діяльності практикуючого архітектора зазначена вище діяльність посіла 4-те місце [2].

Підтвердження сказаного вище міститься також у Хартії ЮНЕСКО/МСА з архітектурної освіти, де стверджується, що архітектурна освіта ніколи не повинна розглядатися як закритий процес, а як такий, де навчання продовжується все життя. Архітектурна освіта повинна підтримувати баланс між теорією та практикою. Підготовка в техніці досліджень є невід'ємною частиною архітектурної освіти – як для студентів, так і для викладачів. Архітектурні школи повинні бути забезпечені відповідними кабінетами, лабораторіями, обладнанням для досліджень, поглибленого навчання, бібліотеками, обміном інформацією та даними з використанням нових технологій. Наразі наукові дослідження та публікації слід розглядати як невід'ємну активність викладачів архітектури, що можуть стосуватися прикладних методів та досвіду архітектурної практики, проєктних робіт та методів будівництва, а також, безпосередньо змісту архітектурної освіти, методики викладання та власне навчальних дисциплін.

Висновки. Наведеним матеріалом стверджується, що магістр-архітектор повинен бути здатним до науково обґрунтованої системно-аналітичної евристичної діяльності на основі результатів власних наукових досліджень з опорою на неперервне навчання впродовж життя. Формування такої здатності має закладатися у відповідній Освітній програмі та у реалізуючому її Навчальному плані.

Прикладом реального впровадження наведених вище положень у педагогічну практику магістерської освіти в Національному авіаційному університеті є ОПП спеціальності 191 «Архітектура та містобудування», де визначено такі спеціалізовані навчальні дисципліни: «Філософські проблеми наукового пізнання» (3,5 кредити); «Методологія прикладних досліджень у сфері архітектури та містобудування» (5,0 кредитів); «Основи теорії системного аналізу та евристика в архітектурі і містобудуванні» (3,5 кредити); «Науково-дослідна практика у сфері дизайну архітектурного середовища» (4,5 кредити), загалом 16,5 кредитів (18,33 %).

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. № 1341 (в редакції від 25 червня 2020 р. № 519).
2. Кияненко К.В. Архитектура как ... тяготы самоидентификации и профессиональное образование // Архитектурное интерпространство XXI века: опыт, проблемы, перспективы: Материалы междунар. науч.-метод. конф. (25–26 сентября 2013 г.). – СПб: Изд-во СПбГАСУ, 2013. – С.155–160.